

Історія педагогіки

УДК 37.018:37(091)(477)"1920/2020"

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.18119479>

**Історія групи продовженого дня
у просторі української освіти 1920–2020 рр.**

Савченко Світлана Володимирівна,
кандидат історичних наук,
доцент кафедри історичної та громадянської освіти
Інституту післядипломної освіти,
Київський столичний університет імені Бориса Грінченка,
м. Київ, Україна, [https:// orcid.org/ 0000-0002-7123-9014](https://orcid.org/0000-0002-7123-9014)

Прийнято: 12.12.2025 | Опубліковано: 29.12.2025

***Анотація.** Актуальність дослідження зумовлена потребою висвітлити історію виникнення такої форми позаурочної діяльності як група продовженого дня (у подальшому – ГПД), з'ясувати її роль у контексті розвитку освіти України протягом 1920–2020 рр. Адже для сучасної української освіти, особливо в реаліях реформи «Нова українська школа» (у подальшому – НУШ), ГПД набуває не лише освітнього, а й соціального значення. Необхідність у висвітленні цієї теми також важлива для визначення подальшого розвитку сучасної української шкільної освіти. **Метою** статті є аналіз історичного поступу та визначення ролі ГПД для розвитку освіти в Україні. **Методологія** дослідження ґрунтується на поєднанні системного та культурно-історичного, порівняльного підходів, контент-аналізу та узагальнення результатів соціологічних досліджень. Це дало змогу висвітлити історію розвитку ГПД, дослідити динаміку змін, проаналізувати зміст і*

основні функції такої форми діяльності в контексті розвитку освіти України. **Результати** дослідження засвідчили, що майже за сто років свого існування ГПД зазнала певних трансформацій, набула нових сенсів, функцій і форм. Вони були суголосними до тих змін, які загалом відбувалися в системі української освіти зазначеного періоду. Доведено, що функціонування ГПД протягом тривалого часу неабияк сприяло підвищенню загального рівня освіти, самостійності, розвитку та вихованості учнівства. Також виявлено ключові проблеми, які впливали на ефективність такої форми позаурочної діяльності, а саме: недостатня кількість груп і приміщень, фінансування, кадрові та цифрові дисбаланси, недоцільність використання режиму дня, неякісне харчування, ідеологічна складова тощо. **У висновках** обґрунтовано, що наразі така форма позаурочної діяльності та організації освітнього процесу як ГПД є частиною соціокультурного та інклюзивного простору закладу освіти. Вона значною мірою впливає на результати навчальних досягнень, якість освіти, є потенціалом для подальшого розвитку та соціалізації учасників освітнього процесу.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з аналізом реалізації реформи НУШ і впровадженням компетентнісного підходу, впливу пандемії Covid-19 і повномасштабного вторгнення Росії в Україну, які значною мірою вплинули на зміни в організації роботи та якості освіти в ГПД.

Ключові слова: виховання, група продовженого дня (ГПД), освітній процес, позаурочна діяльність, самопідготовка, соціалізація, школа повного дня, шкільна освіта.

The history of the extended day group in the space of Ukrainian education 1920–2020

Svitlana Savchenko,

Candidate of Historical Sciences,

Associate Professor,

Department of the historical and civic education,

Institute of in-Service Training,

Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University,

Kyiv, Ukraine, [https:// orcid.org/ 0000-0002-7123-9014](https://orcid.org/0000-0002-7123-9014)

Abstract. *The relevance of the study is due to the need to highlight the history of the emergence of such a form of extracurricular activity as an extended day group (hereinafter referred to as the EDG), to clarify its role in the context of the development of education in Ukraine during 1920–2020. After all, for modern Ukrainian education, especially in the realities of the “New Ukrainian School” reform (hereinafter referred to as the NUS), EDG acquires not only educational, but also social significance. The need to highlight this topic is also important for determining the further development of modern Ukrainian school education. The purpose of the article is to analyze historical progress and determine the role of EDG for the development of education in Ukraine. The research methodology is based on a combination of systemic and cultural-historical, comparative approaches, content analysis and generalization of the results of sociological research. This made it possible to highlight the history of the development of EDG, explore the dynamics of changes, analyze the content and main functions of this form of activity in the context of the development of education in Ukraine. The results of the study showed that over almost a hundred years of its existence, the EDG has undergone certain transformations, acquired new meanings, functions and forms. They were consistent*

*with the changes that generally occurred in the Ukrainian education system of the specified period. It is proven that the functioning of the EDG for a long time has significantly contributed to increasing the general level of education, independence, development and upbringing of students. Key problems that affected the effectiveness of this form of extracurricular activity were also identified, namely: insufficient number of groups and premises, financing, personnel and digital imbalances, inappropriate use of the daily regimen, poor-quality nutrition, ideological component, etc. **The conclusions** substantiate that currently such a form of extracurricular activity and organization of the educational process as the EDG is part of the socio-cultural and inclusive educational space of an educational institution. It significantly affects the results of academic achievements, the quality of education and is a potential for further development and socialization of participants in the educational process. **Prospects for further research** are related to the analysis of the implementation of the NUS reform and the introduction of a competency-based approach, the impact of the Covid-19 pandemic and Russia's full-scale invasion of Ukraine, which significantly influenced changes in the organization of work and the quality of education in the EDG.*

Keywords: *upbringing, extended day group (EDG), educational process, extracurricular activities, self-training, socialization, full-day school, school education.*

Постановка проблеми. Освіта була і залишається дзеркальним відображенням ідеології, втіленням політичних і філософських поглядів прогресивної еліти. Школа як складова цієї системи відіграє провідну роль, адже забезпечує навчання, виховання, розвиток і соціалізацію здобувачів освіти. На різних історичних етапах питання школи та освіти вирішувались відповідно до світоглядних позицій, панівних ідей, цінностей і цілей суспільства. Тому звернення до висвітлення історії становлення та розвитку

такої форми позаурочної освітньої діяльності як ГПД та/або школи повного дня є нагальним і цілком обґрунтованим. Тема дослідження має як наукове, так і практичне значення. Науковий аспект проблеми полягає в необхідності з'ясувати основні причини появи, встановити закономірності розвитку та функціонування, краще усвідомити роль ГПД в системі вітчизняної освіти. Практичне значення дослідження визначається потребою виявити певні проблеми, окреслити нові перспективи та можливості як для вдосконалення організації освітнього процесу та функціонування ГПД, так і подальшого розвитку шкільної освіти в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Маємо визнати, що дослідження становлення та розвитку ГПД не є темою, якою цікавиться значна кількість сучасних науковців. Загалом, за останні п'ять років як теоретичним, так і прикладним аспектам теми присвячено небагато праць. Наразі можна виділити декілька напрямів таких наукових досліджень.

Передусім це розвідки, котрі висвітлюють історико-культурні й ідеологічні аспекти становлення ГПД у загальному контексті розвитку освіти в Україні. Зокрема, О. Лаврут дослідила діяльність ГПД у другій половині 1950–1980-х рр. Вчена подала ґрунтовний аналіз і довела, що ГПД були важливою складовою шкільної освіти та виконували такі функції як: навчальна (виконання домашніх завдань – самопідготовка), дозвіллієва (прогулянка, ігри), побутова (гаряче харчування), розвивальна (організація гурткової, екскурсійної, ігрової діяльності) і виховна. Фактично, групи мали замінити сімейне виховання, бо батьки учнів працювали і через матеріальні та соціальні проблеми не мали змоги приділяти увагу власним дітям [1]. Комплексно аналізуючи розвиток радянської школи другої половини 1940-х – кінця 1980-х рр., дослідниця доводить, що такі освітні осередки як ГПД покликані були підміняти цінності родинного виховання радянсько-суспільними. Саме у групах реалізовувався основний напрям виховання «радянської людини» [2].

С. Богатчук зосередила увагу свого дослідження на повоєнному періоді та важливих аспектах розвитку освіти в Україні у 50-60-х рр. ХХ ст. Фрагментарно порушивши питання ГПД, зазначила, що в цей час важливу роль держава надавала відновленню освітянської мережі: відбудові зруйнованих шкіл, побудові нових, відкриттю шкіл-інтернатів. У висновках вчена підсумувала, що шкільна освіта формувалася з урахуванням радянської політичної системи з ідеологічним тиском органів державної влади та одночасним знеціненням національних відмінностей (збільшення кількості російських шкіл та учнів у містах) [3]. У наступній своїй розвідці, аналізуючи розвиток освіти України у 70-80-х роках ХХ ст., науковиця наголосила, що влада продовжувала політику русифікації освіти та витіснення української мови, посилилася політизація навчально-виховного процесу. Така ситуація призвела до падіння престижу знань, зниженню ефективності освіти, поглиблення розриву між освітою та потребами практичної діяльності [4]. У своїх наукових роботах дослідниця не виокремлює питання щодо ГПД, проте детально характеризує історико-культурні, національні й ідеологічні аспекти зазначених періодів, що дає змогу усвідомити основні тенденції розвитку освіти того періоду, а відтак і ГПД.

Наступний напрям – це праці, що досліджують організацію та функціонування ГПД, окремі педагогічні аспекти такої діяльності в контексті освітньої реформи «Нова українська школа» (у подальшому – НУШ) [5]. Так Н. Яремчук та О. Калітовська зосередили дослідницьку увагу на теоретичних засадах роботи ГПД. Дослідниці схарактеризували нормативну базу, визначили особливості та педагогічні умови організації освітнього процесу, основні етапи режиму дня відповідно до стандартів НУШ [6].

В. Дубровський підкреслив, що в умовах зайнятості батьків ГПД є необхідною і важливою формою організації позаурочного часу учнівства, яка дієво впливає на їхній всебічний розвиток, здатна сформувати ключові

компетентності для успішної життєдіяльності та самореалізації особистості здобувачів освіти [7].

Виховну цінність ГПД у розвитку фізичної активності дітей молодшого шкільного віку обґрунтувала Т. Палій. Зазначивши, що фізкультурно-оздоровча діяльність сприяє розвитку емоційних, соціальних, когнітивних досягнень і цілісності психічного розвитку учнівства [8].

Охарактеризовано сучасні підходи до організації освітньої діяльності ГПД дослідницями О. Голуб, А. Лесик і Н. Щербаковою. Проаналізовано педагогічні умови ефективної діяльності вихователя ГПД, значення виховного впливу педагога на становлення особистості учнів і учениць: професійна компетентність, баланс у плануванні навчальних та дозвіллевих заходів, організація самопідготовки, освітнє середовище в ГПД [9].

Організацію навчально-пізнавальної та виховної діяльності молодших школярів у ГПД дослідили С. Яцина, В. Шпак і В. Гуйван, які суголосні з думкою інших дослідників, що ГПД є важливою складовою освітнього процесу, забезпечує комплексний підхід до навчання, виховання та розвитку учнівської молоді у позаурочний час. Особливої актуальності, на думку дослідниць, набуває адаптація роботи ГПД до принципів та вимог НУШ, що передбачає створення сприятливого освітнього середовища, орієнтованого на потреби й інтереси кожної дитини [10].

Проблемам нової форми організації роботи, а саме інклюзивної ГПД, присвячено дослідження С. Олексенко та С. Савченко. Науковиці доводять, що інклюзивне середовище є єдиним для навчання, виховання, розвитку та соціалізації всіх здобувачів освіти. Однак вказують на недостатню психологічну та педагогічну готовність педагогів працювати в умовах інклюзивного навчання та інклюзивної ГПД [11].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри значний науковий доробок українських дослідників, низка аспектів проблеми

становлення та розвитку такої форми позаурочної діяльності як ГПД в системі шкільної освіти залишається недостатньо висвітленою. Зокрема, бракує комплексного дослідження, яке б висвітлювало питання виникнення, становлення та розвитку ГПД в освіті України. Недостатньо дослідженими є періоди 1920–1930 рр. та 1990–2016 рр.

Запропонована наукова розвідка спрямована на висвітлення згаданих проблемних питань через комплексний аналіз джерельної бази дослідження. Його результати покликані поглибити розуміння щодо історичного поступу, визначення ролі й освітнього потенціалу ГПД, впливу на подальший розвиток шкільної освіти.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження історії становлення та функціонування такої форми позаурочної діяльності як ГПД, визначення її ролі у контексті розвитку освіти України протягом 1920–2020 рр.

Для досягнення поставленої мети передбачено виконання таких завдань:

- 1) вивчення історіографії питання та його джерельної бази;
- 2) висвітлення історії виникнення та розвитку ГПД в українській освітній системі;
- 3) визначення місця та ролі ГПД в освіті України;
- 4) окреслення перспектив подальших наукових пошуків.

Виклад основного матеріалу дослідження. Якщо ми поставимо собі за мету шукати історичні витоки виникнення ідеї та системи роботи ГПД у «глобальному масштабі», то, мабуть, варто апелювати до трактатів «Держава» і «Закони» Платона (IV ст. до н.е.). Зокрема, в «Державі» філософ подає так звану «ідеальну соціальну модель» суспільного життя та виховання дітей. Не будучи шанувальником родинного виховання, він зазначив, що сім'я лише зміцнює приватну власність і відволікає громадян від служіння суспільству: «Будуть виховуватися разом, щоб ніхто не знав своїх дітей, а діти не знали

батьків» [12]. Така позиція шокує покоління сучасників, однак такі ідеї будуть взяті на озброєння та реалізовані, коли питання виховання «радянського громадянина» стане пріоритетним завданням тоталітарної системи.

Зокрема, основоположницею шкіл і груп продовженого дня в СРСР, до складу якого тоді входила Україна, О. Логвиненко вважає Н.К. Крупську (більшовицька революціонерка, теоретикinja й організаторка радянського шкільництва та системи народної освіти, докторка педагогічних наук – С.С.) [13, с. 381].

На території сучасної України подібні на ГПД школи почали з'являтися вже на початку 1920-х рр. Їхніми прообразами були перші радянські виховні заклади так званого закритого типу: трудові школи-комуни, дитячі містечка, денні дитячі будинки для дітей, що залишилися без догляду дорослих [14, с. 3]. Їхньою метою, насамперед, була боротьба з дитячою безпритульністю та бездоглядністю – типовими явищами тих часів. Таким чином у великих містах молодій радянській республіки, де зберігся досвід роботи дитячих гуртків, наукових товариств, стали офіційно відкриватися клуби для дітей, майданчики для ігор, літні трудові табори (колонії). Формою освіти підлітків стали школи-клуби. Працювали вони без певних інструкцій і програм, навчальний успіх забезпечувався за рахунок власної ініціативи та творчості як педагогів, так і самих учнів (хорова, драматична, музична, художня діяльність, різьблення з дерева, столярна справа, вишивка, гаптування тощо).

Варто зазначити, що перші згадки про «групи продовженого дня» та «школи повного дня», як їх тоді називали, ми зустрічаємо у II половині 1920-х рр. У великих промислових центрах, починаючи з 1920-х рр., активно створюються фабрично-заводські семирічки – школи, які передусім були організовані на великих промислових заводах і фабриках. Така ситуація була зумовлена курсом молодій радянській державі на пришвидшену індустріалізацію. Перші такі школи були створені у Дніпропетровську,

Донецьку, Луганську, на підприємствах Миколаєва, Харкова, Києва, Одеси [15, с. 19]. Після 4-5 уроків та опанування загальноосвітніх предметів учнівство мало перерву на обід, опісля – тригодинна робота в цеху під керівництвом майстра. Потім – година самопідготовки в бібліотеці чи класних приміщеннях, а згодом – спортивні заняття, художня самодіяльність, гуртки за інтересами. Ввечері всі поверталось додому. Кількість таких шкіл починає активно зростати. Вдале поєднання навчальних занять з безоплатною працею на виробництві цілком задовольняли потреби як радянської влади, яка не мала достатньо коштів на освіту громадян, так і молодого покоління. Особливий розпорядок дня шкіл, що містив: виробничу працю, регулярне тричотириразове харчування, навчання, заходи з фізичного виховання, організацію дозвілля (роботу гуртків, клубних заходів, розваг тощо) був майже ідеальною освітньою моделлю того часу. Такі школи середньої освіти та одночасного ознайомлення з виробничою практикою найближчого до неї підприємства існували в містах і робітничих селищах СРСР з 1926 до 1934 рр. Під час реорганізації шкільної системи в 1934 році через брак кадрів і фінансування вони були перетворені на неповні середні школи, так звані «семирічки».

У початкових класах окремих сільських шкіл ГПД також існували. Здебільшого вони працювали у період активних польових робіт. Більшість батьків змушені були працювати понад міру, тому дітей залишали під наглядом педагогів. Колгоспи забезпечували оплату праці вчителів і фінансування харчування учнів. Згодом подібні групи створювалися й у міських школах [14, с. 3]. Однак вони не набули достатнього розповсюдження. Загалом, маємо констатувати, що в другу половину 1930-х рр. відомості про ГПД зникають.

Фактично друге народження ГПД як форми освітньої діяльності пов'язано з соціально-політичними процесами у суспільстві та педагогічними пошуками освіти під час «хрущовської відлиги». Після XX з'їзду КПРС (проходив у Москві 14–25 лютого 1956 р. – С.С.) демократичні тенденції в

житті тодішньої радянської держави активно підживлювали ідеї подальшого розвитку та вдосконалення системи громадянського виховання дітей. Так під час доповіді на XX з'їзді КПРС, висвітлюючи питання освіти, М.С.Хрущов озвучив нову стратегію партії, що ініціювала суттєві зміни: «Соціалістична країна може і має поставити справу виховання дітей незмірно краще і досконаліше... У таких школах мають бути світлі просторі класи, хороші спальні, впорядковані їдальні, дбайливо обладнані центри для всякого роду позакласних занять, які б створювали всі умови для всебічного фізичного і духовного розвитку молодого громадянина радянської країни» [16].

Відтак 15 вересня 1956 р. ЦК КПРС і Радою Міністрів СРСР було ухвалено постанову № 1290 «Про організацію шкіл-інтернатів». Ця постанова передбачала створення нових навчально-виховних закладів, які краще мали виконувати роль «осередку комуністичного виховання». Відповідно до розпорядження Ради Міністрів СРСР від 13 жовтня того ж року, почали розгортати мережу шкіл-інтернатів, шкіл та груп продовженого дня [17].

Серед суспільства активно поширювалася думка, що школи-інтернати не тільки замінять дітям сім'ю, а й убезпечать від поганого впливу вулиці, пережитків капіталізму, залучать до праці, а педагогічному колективу надасть змогу послідовно здійснювати систему виховання, яка необхідна для формування людини комуністичного суспільства [18, с. 502].

Маємо визнати, що ідея з інтернатами була занадто грандіозною, проте затратною для реалізації. Після війни катастрофічно не вистачало приміщень для навчання, а контингент учнів збільшувався. Через кризу планової економіки у радянської влади бракувало коштів, тому було запропоновано більш економний та простий варіант вирішення цієї проблеми. Постановою Ради Міністрів СРСР № 182 від 15 лютого 1960 р. ухвалено рішення «Про організацію шкіл з продовженим днем». У ній йшлося про створення шкіл, в яких діти будуть перебувати протягом усього дня під наглядом педагогів.

У такі школи мали зараховуватися учні 1-8 класів, у першу чергу батьків, котрі працюють. Тобто цей документ підсилює державну політику «усуспільнення освіти», що не вимагала від працівників витратити сили на виховання дітей у сім'ї [19]. Таким чином розвиток ГПД набув ще більшого масштабування та отримав офіційну, встановлену державою дату заснування.

Починаючи з II половини 1950-х рр. кількість ГПД інтенсивно збільшується. Для такої категорії учнівства державою було передбачено дворазове гаряче харчування, а для учнів 1–2 класів і дітей з ослабленим здоров'ям – ще й організація денного сну. Статистичні дані достатньо ілюстративні: у 50-ті рр. ХХ ст. ГПД забезпечили охоплення майже 21 тис. учнів і учениць, а в середині 60-х рр. ХХ ст. – більше ніж 517 тис. школярів 1–8 класів (табл. 1).

Таблиця 1.

Залучення учнів 1–8-х класів до ГПД у 1950–1960-х рр. в УРСР

Навчальні роки	Кількість учнів	Кількість груп	Кількість шкіл
1956/1957 н.р.	20 956	861	-
1958/1959 н.р.	29 000	1209	-
1960/1961 н.р.	131 800	3542	104
1961/1962 н.р.	189 600	4644	154
1962/1963 н.р.	276 300	6037	284
1963/1964 н.р.	356 500	10821	404
1964/1965 н.р.	517 100	9672	824

Джерело: сформовано за матеріалами [20, Спр. 1721, арк. 3; Спр. 2584, арк. 3; Спр. 2928, арк. 4, 5; Спр. 3196, арк.4; Спр. 3941, арк. 7].

Учнівство, яке відвідувало ГПД, як правило, не залишалося на повторний рік навчання, якість знань таких учнів була вищою і складала 50%. Однак, маємо також констатувати, що на середину 1960-х рр. не в усіх школах і ГПД були кімнати для відпочинку та сну дітей, не повною мірою використовувалися виділені державою кошти на їхнє утримання. Не завжди якісним було і

харчування. Однак, у суспільстві, в якому змушені працювати всі дорослі члени родини, ГПД була цілком виправданою та ефективною формою організації освітнього процесу за умови достатнього рівня матеріального та кадрового забезпечення.

Протягом 1970–1980-х рр. кількість залученого учнівства в ГПД продовжує активно зростати з 20% до 45% від загальної кількості учнів 1–8-х класів УРСР (табл. 2). Однак наприкінці 1980-х рр. через економічну та політичну кризу, недостатнє фінансування мережа закладів освіти з ГПД поступово скорочується (табл. 3)

Таблиця 2.

Залучення учнів 1–8-х класів до ГПД у СРСР і УРСР у 1970–1985 рр.

Роки	Кількість учнів (%)		Кількість учнів (тис.)
	СРСР	УРСР	УРСР
1970 р.	12,9 %	20,1 %	1341,6
1975 р.	20,7 %	31,4 %	1870,5
1980 р.	32,3 %	43,5 %	2422,1
1982 р.	34,3 %	43,9 %	2470,1
1985 р.	37,8 %	44,8 %	2607,0

Джерело: сформовано за матеріалами [21, Оп. 32, Спр. 2093, арк. 6].

Таблиця 3.

Залучення учнів 1–8-х класів до ГПД в УРСР і місті Києві у 1985–1990 рр.

Навчальні роки	Загальна кількість учнів (тис.)		Кількість учнів у ГПД (тис.)	
	УРСР	Місто Київ	УРСР	Місто Київ
1985-1986	6648,3	305,3	2551,8	90,1
1989-1990	6898,1	343,3	1762,5	68,1

Джерело: сформовано за матеріалами [22, Оп. 10, Спр. 2320, арк. 84].

Така тенденція залишається характерною і на початку 1990-х рр. Лише наприкінці 1990-х рр. і на початку 2000-х рр. простежується зростання кількості груп. Завдяки змінам у законодавстві України (Постанова Кабінету Міністрів

України від 20.01.1997 р. №38 «Перелік платних послуг, які можуть надаватися державними навчальними закладами») [23] зростає кількість груп, що створені за рахунок позабюджетних надходжень. Активізує роботу шкіл повного дня лист МОН № 1/9-245 від 27.06.2001 р. «Про організацію роботи середньої загальноосвітньої школи повного дня і груп продовженого дня». Таким чином, окрім зростання кількості ГПД достатньо розповсюдженою в Україні стає «школа повного дня». У 2009 р. оновлюється «Положення про групу продовженого дня загальноосвітнього навчального закладу» [24].

Проілюструємо тенденцію зростання ГПД на прикладі закладів освіти міста Києва у 2012–2013 н.р. Загалом здобували освіту 230140 учнів, серед яких 67102 відвідували ГПД, що становить 29,6% від загальної кількості учнівства (табл. 4).

Таблиця 4.

Охоплення шкіл групою продовженого дня за районами міста Києва у 2012-2013 н. р.

№ з/п	Назва району	Кількість шкіл з ГПД	Кількість груп	Кількість учнів
1.	Голосіївський	34	124	3090
2.	Дарницький	42	306	9228
3.	Деснянський	55	322	9440
4.	Дніпровський	52	287	8327
5.	Оболонський	36	245	6867
6.	Печерський	22	115	3577
7.	Подільський	35	216	6071
8.	Святошинський	44	338	9964
9.	Солом'янський	46	205	5910
10.	Шевченківський	36	148	4628
Разом:		402	2306	67102

Джерело: сформовано за матеріалами [25].

Доречно зазначити, що у 2004–2005 н.р. було здійснено педагогічний експеримент «Школа повного дня». Його мета – «вирішення освітніх проблем юних громадян, поглиблення їхнього всебічного розвитку протягом більш повного шкільного дня» [26]. Ця форма роботи органічно поєднувала звичайний навчальний день з роботою ГПД. У цьому експерименті брали участь різні за типом навчальні заклади міста Києва. Впродовж 5 років був накопичений значний досвід діяльності таких шкіл. У 2010 р. рішенням, прийнятим міською експертною комісією з питань здійснення інноваційної педагогічної діяльності у навчальних закладах столиці, експериментальне педагогічне дослідження «Школа повного дня» успішно завершено з рекомендацією до впровадження у 11 ЗНЗ столиці.

У 2015 р. у місті Києві на практиці впроваджували концептуальні ідеї «Школи повного року навчання» 16 шкіл [27]. Серед яких більшість працювали в межах проєкту «Школа повного дня» [28]. Подібний пілотний проєкт «Школа повного дня» також було запроваджено у 4 ЗЗСО міста Львова у жовтні 2017 р. [29]. Експеримент виявився успішним, і кількість таких шкіл почала зростати.

Така система організації освітнього процесу як ГПД стає безумовним успіхом як державних, так і приватних закладів освіти. Вони починають активно функціонувати в системі української освіти, пропонуючи батькам новий формат – «школа повного дня» або «школа без домашніх завдань». А ті, в свою чергу, охоче обирають такі заклади для навчання своїх дітей, в яких передбачено: навчання, здорове харчування, денний сон для учнів першого класу, самопідготовка, прогулянки на свіжому повітрі, заняття та робота гуртків за інтересами, змістове дозвілля тощо.

Збалансоване поєднання різних активностей дає змогу дітям не лише отримувати академічні знання, але й розвивати свої інтереси та таланти. Безпека і здоров'я учнівства є пріоритетом таких закладів освіти. Тренд на

«Школу повного дня» набирає лише популярності в Україні. І головна причина – це зручність для батьків, які працюють.

Суспільні зміни та реформа НУШ, що розпочалися в 2016 р., суттєво вплинули і на освітній простір ГПД. Відповідно до чинних нормативних актів (Концепція НУШ [5] та оновлений Порядок створення [30]) ГПД продовжила зазнавати ключових змін, що стосувалися: освітнього середовища, організації освітнього процесу, розпорядку дня, організації самопідготовки тощо. Основний вектор освіти НУШ було спрямовано на розвиток ключових компетентностей, який реалізується через активну діяльність здобувачів освіти, а процес навчання стає цікавим і практичним. З 2018 р., відповідно до чинного законодавства, стало можливо в закладі загальної середньої освіти організувати роботу інклюзивної ГПД, в якій передбачено навчання осіб з особливими освітніми потребами. На початку 2019 н. р. ГПД стає безпечним, здоровим, доступним і сприятливим простором навчання й виховання, набуваючи рис психологічності, інтерактивності, інклюзивності, розвитку, соціалізації та партнерської взаємодії.

Висновки. Підбиваючи ризик, зазначимо, що проведене дослідження не претендує на висвітлення всіх аспектів становлення та розвитку ГПД в Україні, однак у ході його встановлено, що така форма організації освітнього процесу як група продовженого дня була і залишається важливою складовою шкільної освіти. За майже століття свого існування, вона значною мірою трансформувалася й еволюціонувала, набула нових сенсів, змісту, осучаснила свої форми та змінила деякі функції. Незважаючи на певні недоліки, що були характерними для кожного періоду, робота ГПД мала позитивні результати.

Сьогодні це – невід’ємна складова соціокультурного та безпечного середовища сучасного закладу освіти, яка суттєво впливає на якість отримуваних освітніх послуг, результати навчальних досягнень здобувачів

освіти, виступає потенціалом для розвитку та реалізації нових можливостей всіх без винятку учасників освітнього процесу.

Список використаних джерел

1. Лаврут Ольга. Групи продовженого дня у школах УРСР у 1950–1980-х рр. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Історичні науки*. 2025. Том 36 (75), № 1. С. 85–90. URL: <https://www.hist.vernadskyjournals.in.ua/36-75-1> (дата звернення: 06.12.2025).
2. Лаврут Ольга Олександрівна. Радянська школа у другій половині 1940-х – кінці 1980-х рр.: вимір України. *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора історичних наук за спеціальністю 07.00.01 – історія України*. Донецький національний університет імені Василя Стуса, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, Вінниця – Черкаси. 2021. 549 с. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Lavrut_Olha/Radianska_shkola_u_druhii_polovyni_1940-kh_kintsi_1980-kh_rr_vymir_Ukrainy/ (дата звернення: 06.12.2025).
3. Богатчук Світлана. Особливості розвитку освіти в Україні в 50-60-х роках ХХ ст. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2025. №10 (40). С. 677–693. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/sn/article/view/30269/30228> (дата звернення: 06.12.2025).
4. Богатчук Світлана. Державна політика в галузі освіти в Україні в 70-80-х роках ХХ ст. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2025. №11 (41). С. 418–434. URL: <https://perspectives.pp.ua/index.php/sn/issue/view/417/520> (дата звернення: 06.12.2025).
5. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року. *Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 р. № 988-р*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/249613934> (дата звернення: 06.12.2025).

6. Яремчук Н., Калітовська О. Теоретичні засади організації групи продовженого дня в початковій школі. *Молодий вчений*, 2019. №10 (74) С. 276–279. URL: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-10-74-63> (дата звернення: 06.12.2025).
7. Дубровський В. Група продовженого дня як одна із форм становлення особистості учня у початковій школі. *Наукові записки. Серія «Психолого-педагогічні науки»*; (Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя), 2019. № 2. С. 65–70. URL: <https://doi.org/10.31654/2663-4902-2019-PP-2-65-70> (дата звернення: 06.12.2025).
8. Палій Т. В. Розвиток фізичної активності дітей молодшого шкільного віку і умовах групи продовженого дня. Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича. 2021. <https://surl.li/fvzusp> (дата звернення: 11.12. 2025).
9. Голуб О., Лесик А., Щербакова Н. Педагогічні умови ефективної діяльності вихователя групи продовженого дня. *Молодь і ринок*. 2022. № 2/200. С. 82–87. URL: <http://mir.dspu.edu.ua/issue/view/15365> (дата звернення: 06.12.2025).
10. Яцина С., Шпак В., Гуйван В. Організація навчально-пізнавальної та виховної діяльності молодших школярів у групі подовженого дня. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 2024, № 6 (140). С. 377–384. URL: <https://repository.sspu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/3c7d8afb-8e0d-43c1-b874-61fb5ff42eef/content> (дата звернення: 06.12.2025).
11. Oleksenko S., Savchenko S. INCLUSIVE EDUCATIONAL ENVIRONMENT OF THE EXTENDED DAY GROUP IN THE CONTEXT OF PROBLEMS, CONTRADICTIONS AND PROSPECTS OF DEVELOPMENT. The level of development of science and technology in the XXI century: Monographic series «European Science». Book 32. Part 5. 2024. P. 62–69. URL: <https://desymp.promonograph.org/index.php/sge/issue/view/sge32-05/sge32-05> (дата звернення: 06.12.2025).

12. Платон. Держава. Пер. з давньогр. Д. Коваль. К.: Основи, 2000. С. 149.
13. Логвиненко Олександр. Загальнообов'язкова освіта в Україні: досвід і проблеми 50–60-х рр. XX ст. *Україна XX ст. : культура, ідеологія, політика : зб. ст. НАН України, Ін-т історії України*. К., 2007. Вип. 12. 503 с. С. 375–386.
14. Кизим О. П. Організація роботи групи подовженого дня в 1–4 класах. Х.: Видавництво «Ранок», 2010. 144 с.
15. Лукашенко П.Т., Варда Є.І. Покликання: нариси з історії професійно-технічної освіти. К.: Молодь, 1988. 126 с.
16. Хрущов М.С. Звітна доповідь Центрального Комітету Комуністичної партії Радянського Союзу XX з'їздові партії (14 лютого 1956 р.). Київ : Держполітвидав УРСР, 1956. 136 с.
17. Збірник постанов і розпоряджень Уряду УРСР. №6. 1–24 червня 1959 р. С. 8–14.
18. Покась В.П. Загальноосвітні школи-інтернати як навчально-виховні заклади нового типу: особливості становлення та розвитку. *«Гілея: науковий вісник»: Збірник наукових праць*. К., 2011. Випуск 44 (2). С. 502–516.
19. Дереш В.С. Державна сімейна політика в Україні (50–60-ті роки XX ст.). *ГАБІТУС*, 2016. Випуск 1. С. 58–62. URL: http://habitus.od.ua/journals/2016/1-2016/1_2016.pdf (дата звернення: 06.12.2025).
20. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України). Ф.166. Міністерство освіти і науки України, м. Київ. 1918–2012. Оп.15. Спр. 1721, арк. 3; Спр. 2584, арк. 3; Спр. 2928, арк. 4, 5; Спр. 3196, арк.4; Спр. 3941, арк. 7.
21. Центральний державний архів громадських об'єднань та україніки (ЦДАГОУ). Ф. Р 1. Центральний комітет Комуністичної партії України (ЦК КПУ), м. Київ (1918–1991). Оп. 32. Спр. 2093. Арк. 6.

22. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України). Ф. Р 582. Центральне статистичне управління УРСР (ЦСУ УРСР), м. Київ (1920–1993 рр.). Оп. 10. Спр. 2320. Арк. 84.
23. Постанова Кабінету Міністрів України від 20.01.1997 р. № 38 «Перелік платних послуг, які можуть надаватися державними навчальними закладами». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/38-97-%D0%BF#Text> (дата звернення: 06.12.2025).
24. Постанова Кабінету Міністрів України № 1121 від 5 жовтня 2009 року «Про затвердження Положення про групу продовженого дня загальноосвітнього навчального закладу». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1121-2009-%D0%BF> (дата звернення: 06.12.2025).
25. Звіт про виконання Міської цільової програми «Освіта Києва. 2011–2015 рр.». Департамент освіти і науки виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації). <https://don.kyivcity.gov.ua/zvity-pro-vykonannia-prohramy-osvita-kyieva> (дата звернення: 06.12.2025).
26. Київська освіта на рубежі століть. Київ, 2004. 36 с.
27. Школа повного року навчання: теоретичні засади: наук.-метод. матеріали / За заг. ред. В.О. Огнев'юка. К.: КМПУ ім. Б.Д. Грінченка, 2007. 44 с.
28. Сташевська Ірина Станіславівна, Рачук Тарас Ігорович, Шапаренко Галина Василівна. *Упровадження модульно-рейтингової системи. Гімназія – школа повного дня*. Завуч, 2015. № 17. С. 15–18.
29. Пілотний проєкт «Школа повного дня». Агенція інформації та аналітики «Гал-інфо». URL: <https://surl.li/fwifdc> (дата звернення: 06.12.2025).
30. Про затвердження порядку створення груп подовженого дня у державних і комунальних закладах загальної середньої освіти. Наказ МОН від 25.06. 2018 р. № 677. URL: <https://surl.gd/tlztpo> (дата звернення: 06.12.2025).